

BENCE ERIKA

Szabó Palócz Attila:
Varratszedés

Intermix, 2018

Sokkal bonyolultabb világ, miként azt a verseskötet egyenes utalásnak tűnő címe és borítójának letisztult formavilága (Icsu Renáta képeinek felhasználásával Dupka Zsolt munkája) alapján első pillantásra feltételeznénk. Azt gondolhatjuk ugyanis, hogy a versírás e kontextusban a valamilyen értelemben megsebzett lírai beszélő „öngyógyítását”, a lelki sebek „elvarrását” jelenti. Megszólalásmódja azonban már az első felütésnél megfellebbezi a hagyományos műnemértésről szóló elgondolásainkat. Terjedelmes és invokatív (talán a kollektív történelmi emlékezetet megszólító) bevezető szövege, a *Kárpátaljai capriccio* ugyanis távol lendít bennünket a személyesség kis világától a közösségi líra felé; a nagy távlatokat is megnyitó ódai szituáció, mi több, a versre mint „történésre” reflektáló epikus vonalvezetés érvényesül a lírai én beszédmódjában:

„Vereckén pedig szinte lesodort a hágóról a szél, / de még így is láttam az emlékművön az értelmetlen pusztítás nyomait, / a lángok hagyta koromban perzselődött eggyé, s még erősebbé a hét sziklatömb, / s a jelképek erdejében épp ott veszett el a romboló kéz, s a még rombolóbb szándék, / s terítette szét a szél a romló lankák erdőségei felett, / amelyekbe emberi kéz s emberi pusztító erő vájt már újabb tisztásokat...”

A történelmi értelemben vett múlt ilyen fokú tematizálása – mint a szabad vers és a gondolatritmus szervezte epiko-lirikai próza köztes terében álló bevezető szövegben történik – később nem jellemzi a kötet verseit, de a múltra vetülő tekintet vissza-visszatér néhány hosszabb költemény szövegstruktúrájában, például a *Bizonyosság*-ban, amelyben „kőbe vésett tartalmakat morzsol a szél a málló oszlopokról” és „archívumok leporolt irataira újrahasonosítva jegyzetel az írónk”. Az idézett vers ugyanakkor kiemelkedő példája annak is Szabó Palócz Attila költészetében, hogy a múlt toposzai mellett miképp szólaltat meg (jelöletlenül) ismert és régi költészeti regisztereket („a nehéz kő hol áll meg”), s folytat közvetlen diskurzust a kortárs (vajdasági) magyar irodalom jelen-

tős életműveivel. A *Bizonyosság* visszatérő szólam (....ilyen család a létezés...) Koncz István (1937–1997) *Élmény, in perfectum* című verséből származik. De más szöveghelyek is erre a költői opusra reflektálnak, például a *Vállalni a vállalhatatlant* című második ciklus 5. darabjában az ismert „jó szándék” szólásra történő utalás mellett Koncz István *Ellen-máglya* című kötetének címadó versét, a *Róma égése – ellen-máglyát* idézi a beszélő: „ezen a szépen rakott / (ellen...)máglyán... / ott égünk mind, a jóakarát lángján”.

A líra és az epika határmezsgyéjén ellensúlyoz Szabó Palócz Attila lírai beszélője, miközben folyamatosan meg-megszólítja, parafrázeálja a magyar költészeti és prózaírói hagyományt. Az *Átvinni a túlsó partra* cikluscímében, a „verset írni volna jó” szituációra történő reflexióban, vagy a „komolytalan szóda” szókapcsolatban ismeri fel ezeket a Nagy László-, József Attila- vagy Parti Nagy Lajos-allúziókat az emiatt folytonosan enigmákkal szembesülő befogadó. De a „tépett lapok emberének” említése, vagy a „szögessdrótról álmodom mostanában” gondolata is irodalmi reflexiókat jelenthet: Mándy Iván novellisztikájára is gondolhatunk, és Gion Nándor prózájára. Ez utóbbira biztosan: *Börtönről álmodom mostanában* (1990).

A kortárs lírában (például Tandori Dezsőnél, Kovács András Ferencnél) megújult régi formák és beszédmódok is érvényesülnek költészetében: az *Anyák* című vers szabályos petrarcai szonett, míg a *Kárpátaljai capriccio*, a *Bizonyosság* és az *Odakozmált lélekkel* a klasszikus óda és elégia ünnepélyes, az elsőben már-már patetikus hangvétele, illetve az utóbbiban szomorkás (panasz)hangja ismerhető fel. De egy-egy momentum erejéig nagyon régi regiszterek is megszólalnak költeményeiben, például a Kontra Ferencnek dedikált *Bűn mint líra* című versben – talán – a magyar nyelvemlék-irodalom, a siralomének hangjai (....mert valék csak holmi gaz”), a *Szelemcsütörtökben* a magyar népköltészet alakzatai ismétlődnek.

A *Varratszedés* a bevezető versvallomást, az ars poeticaszerű meg-

szólalást követően hét – nem szabályos – ciklusra tagolódik. Formai szempontból azonban két részre oszlik a versek elrendezettsége: a *Tájfún a Gloszterszigeten* fejezettől kezdődően az addig szabályos, grammatikai kódok szervezte költeményeket vizuális eszközökre építkező alkotások, (tükör)képversek, töredékszövegek, sajátos elrendezettségű versfüzerek, képileg is jelentéssel rendelkező palimpszesztek váltják fel, például a *Tájfún a Gloszterszigeten* egy „szétfűjt”, „szétesett”, több oldalon át variálódó alternatív verskompozíció, címének, motívjának, ajánlásainak is több változata van. A Sziveri János emlékének szentelt palimpszesztben, az *Ez már egy másik Bábel itt...* című hosszúversben a versszakok szabályos, illetve szabálytalan alakzata révén különülnek el a *Bábel*-átírás részei, illetve a lírai én polemizáló versbeszéde. A kötet a vers némaságába, a *Varratszedés* címet viselő fényképbe (Icsu Renáta munkája), lírai látványképbe „fut bele”, hogy a kollázshatást keltő borító hátsó lapján, tehát a köteten kívül ismét szabályos versben szólaljon meg a lírai beszélő. Cím nélküli, vallomás- vagy méginkább számadásvers ez: „aranyozott szavakat körmöltünk épp / ezeryni színbe kódolva érzéseink / az érzelmek feltárukozásában / azt a reményvesztettség / azt a tetten érthetőt, azt a tapinthatót, / amit még otthonról hurcoltunk magunkkal, / mint értékálló portékát”.

Szabó Palócz Attila vajdasági magyar költő, s ezt a hovatartozást költészetének hagyományba

illeszkedése, a regionális örökséggel való diskurzuskészsége sugallja, nem kötetének megjelenési helye. 2011-ig könyvei kizárólag vajdasági kiadók gondozásában láttak napvilágot, majd azt követően – egy eszéki és egy szabadkai kiadás kivételével – Budapesten jelentek meg. A *Varratszedés* kárpátjai társkiadója a megjelenési kör kiszélesedését is jelentheti, de maga a kötet versei továbbra is nagyon erősen kötődnek hozzá és építik tovább az „otthonról hurcolt” versvilágot és hagyományt: az „értékálló portékát”.

Első verseskötete, a *Résnyire nyitva* huszonöt éve jelent meg Újvidéken. Az 1998-ban *Triumf*(f) *virátus* címen napvilágot látott prózakötete, illetve 2004-es, drámai műfajokat tartalmazó *Falanszter* című könyve kivételével pályafutásának nagyobb részében a verseskötetek, a verses műfajok dominálnak, s csak 2013-tól tolódott el ez a hangsúly a próza, azon belül a regény felé. De ha valaki ismeri és olvasta e műveit, akkor tudja, hogy ezek sem a szó klasszikus értelmében vett prózaregények. Huszonöt évvel ezelőtt olvastam a *Résnyire nyitva* verseit és a róla szóló – kissé fanyalgó – kritikákat is. A két és fél évtized könyvtermését is ismerem, nagy részüket olvastam. A *Varratszedés*ről gondolkodva feltűnt Szabó Palócz Attila írói/költő hangjának „egyenletessége”: hogy lírai énje még huszonöt év alatt sem távolodott el oly mértékben önmagától, hogy a *Résnyire nyitva* és a *Varratszedés* között ne lenne felismerhető „átbeszélés”.

BUDA ATTILA

Monostori Imre: Szekfű Gyula a változó időkben

Pro Pannónia, 2017

Szekfű Gyula a magyar szellemi élet azon, ritkább képviselői közé tartozott, akinek hatása túlterjedt saját szakterületén; történészként és művelődéspolitikusként egyaránt megérintette, polarizálta olvasóit: szakmabelieket és szakmán túliakat egyaránt. Ennek fő oka azokban az általános érdeklődést kiváltó témákban található, amelyekkel foglalkozott: nemzeti önismeret és -értékelés (mi a magyar), rendiség, Habsburgok, modernizáció, vallás-szabadság, kismagyar és nagymagyar „út”, nemesi szabadságharc, felvilágosodás, kiegyezés, liberalizmus és társadalmi fejlődés, faji kérdés, nemzeti közösségtudat. A felsoroltak, miközben a szakmai

párbeszéd tárgyai, az értelmiségi nagyközönség körében szintén állandó érdeklődést váltanak ki. Ráadásul Szekfű életútjának legfőbb változásában – bécsi levéltárosságában, fővárosi egyetemi tanárságában, moszkvai nagykövetségében – (fel)vállalta a történelem menetének megváltozását, miközben autonóm felfogását megtartotta és/vagy hozzáidomította ezekhez a változásokhoz. Ezzel életműve és életútja már önmagában is alkalmas arra, hogy az utókor számára, saját értékein túl, önvizsgálat tárgyává is válhasson. Reflektálás nélkül nincs megértés; Monostori Imre könyvének egyik nagy erénye, hogy Szekfű Gyula műveinek kritikai